

V SPOMIN BORISU ZIHERLU 1910–1976

Nenadna, prezgodnja smrt enega najvidnejših slovenskih marksističnih teoretikov Borisa Zihlerla je slovenski literarni vedi prizadejala veliko izgubo. Morda je spričo njegove obsežne in raznovrstne družbeno politične, filozofske in sociološke raziskovalne dejavnosti ostal njegov delež v raziskovanju in razumevanju slovenske literature nekoliko manj zapažen, mogoče spričo Zihlerlove neomajnosti in prepričanosti v svoj prav ob številnih polemikah sem in tja celo tudi od koga podcenjevan; dejstvo, ki prejkoslej ostaja nesporno, pa je, da je s svojimi teoretskimi razpravami in praktičnimi interpretacijami slovenskih klasičnih avtorjev, predvsem Prešerna in Cankarja, postavil temelje sodobnemu marksistično sociološko osnovanemu razumevanju literature pri nas. Saj je res tipanje v literarnozgodovinsko sociologijo opazno že pri Karlu Glaserju, še očitnejše, skoraj metodično je pri Prijatelju, v pozitivističnem kontekstu tudi pri Kidriču in kom drugem; v jasen, čist sistem, ki omogoča logična in pronicljiva spoznanja, pa je metodo s svojo velikansko načitanostjo, miselno prodornostjo in s podrobnim, premišljenim poznavanjem marksistične klasike razvil prav Boris Zihlerl.

Posebno plodno je bilo Zihlerlovo delo za takšno razumevanje literature prvo desetletje po končani drugi vojni, ko so mu nastali drug za drugim tudi najtehtnejši teoretični in literarno interpretativni spisi: France Prešeren, pesnik in mislec (1949, v srhrv. 1950), Ivan Cankar in njegova doba (1949, tudi v srhrv.), Ob 70-letnici Otona Župančiča (Bgd 1949), Umetnost in miselnost (1955-56), številne spremne besede k izdajam različnih Cankarjevih in Prešernovih besedil v slovensščini in srbohrvaščini, k prevodom Belinskega (1950), Lukácsa (1952) ter končno spisi v zbrani knjižni izdaji z naslovom Književnost in družba (1957) ter kasneje še v nekaterih drugih. V vseh je sistematično, dosledno razlagal in odkrival nastajanje literature v kontekstu družbeno proizvodnih razmerij — materialne in duhovne narave —, kazal na očite, še raje pa na manj opazne, skrite, a značilne zveze med umetnostjo in družbo, pri čemer je moral kajpada vseskozi izhajati iz temeljite, poznavalske marksistične ocene slovenske družbene preteklosti. Vse to je pomenilo za slovensko literarno vedo, ki do polpreteklega časa ni premogla kakšne posebne metodološke bogatosti, nedvomno veliko pridobitev. Brez posebnega oklevanja je mogoče reči, da je prav takšno Zihlerlovo delo zapustilo več kot očitne sledove tudi pri duhovnem oblikovanju do-dobrnega dela povojnih literarnih raziskovalcev in razlagalcev pri nas. Marsikomu med njimi je bil Boris Zihlerl neposredni akademski učitelj, marsikoga je s svojo preprosto, vendar skrajno logično in razvidno mislijo, s svojim načinom posredovanja, ki je bil daleč od nabuhle retorike, pač pa neposredno, človeško nagovarjajoč, tudi tesneje pritegnil v svet marksistične misli, marksističnega ocenjevanja sveta in pojavov v njem.

Tako ostaja po smrti Borisa Zihlerla ne samo spomin na velikega marksističnega teoretika in družbenega delavca, na odličnega človeka, marveč tudi na pomembnega slovenskega literarnega zgodovinarja in teoretika.

M. Kmecl